

Aufsatz

A sztereotip képek és feloldási lehetőségeik az irányított olvasás módszerével az idegen nyelvi órákon*

Fanni Boglárka Farkas

Institute of German Studies, University of Debrecen
Doctoral School of Literary and Cultural Studies, University of Debrecen
Egyetem tér 1.
H-4032 Debrecen
farkas.fanni.boglarka@gmail.com

Abstract

This study examines how guided reading can help reduce cultural stereotypes in foreign language classrooms. It focuses on high school and university students learning German and examines current intercultural challenges. The study first presents the history of stereotype research and explains the main meaning of the term “stereotype”. An empirical survey then explores existing stereotypes about different nationalities. To address these stereotypes, the study presents a teaching package using contemporary German young adult novels, especially Julia Rabinowich’s *Dazwischen: Ich* and Susan Kreller’s *Elektrische Fische*. The package includes pre-reading, reading and follow-up activities. Its aim is to broaden students’ perspectives, increase their awareness of cultural diversity and develop their intercultural competences. The results show that discussing literary texts in language classes can help students question stereotypes and develop a more differentiated view of different cultures.

Keywords: sztereotípiák; feloldás; idegennyelv; német; irányított olvasás; interkulturalitás

A globalizáció, az internet és a közösségi hálózatok elterjedése, valamint a migráció következményeként a különféle nemzetiségű és kultúrájú emberek és embercsoportok interakcióba lépése napjaink meghatározó társadalmi kihívásaivá vált. A megismerés helyett úgy tűnik, még mindig jelentős szerephez jutnak a különféle sztereotip képek.

---

* A tanulmány elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Maga a sztereotípiák szó fogalmát illetően nincs egységes meghatározás, azonban általános kutatói egyetértés alapján „a sztereotípiák társadalmi csoportoknak vagy rétegeknek tulajdonított jellemzőket foglalnak magukba [...]”. E jellemzők lehetnek személyiségvonások (például szorgalmas), fizikai tulajdonságok, társadalmi szerepek (például foglalkozás) vagy akár sajátos viselkedésformák is“ (Lee/Ottati 2001: 53). Hunyadi (1996: 2) alapján azonban megfogalmazhatóak a sztereotipizálás során figyelembe veendő megállapítások: Habár nem zárható ki, hogy egyes csoportoknak vannak közös megkülönböztető tulajdonságai és a „kategória tagság” valószínűsítheti az egyén és a csoport adott vonásának egyezését – a tulajdonságok alapján szerzett információ „abszolút érvényű és megmásíthatatlan” ítéletként való kezelése torz irányba viheti a sztereotípiák mentén gondolkodót.

A sztereotípiakutatás korszakai

A sztereotípiákat először az 1930-as években Daniel Katz és Kenneth Braly kezdték kutatni, amelyben embercsoportokhoz társított tulajdonságokat vizsgáltak. Azóta a téma kutatási irányai diverzifikáltabbá váltak: kutatók foglalkoztak a sztereotípiák kialakulásának indokaival, folyamataival, illetve fennmaradásuk okaival és társadalmi jelentőségükkel. A sztereotípiakutatás története David L. Hamilton összefoglalása alapján három korszakra bontható:

I. korszak

A sztereotípiakutatás történetének első fejezete Daniel Katz és Kenneth Braly a Princetoni Egyetem hallgatóival 1933-ban végzett vizsgálatával kezdődik, melyben különböző népek és etnikai csoportokra irányuló asszociációkat, velük társított jellemzőket vizsgáltak, s amely nemcsak témáját illetően, de kutatásmethodikailag is úttörőnek számított (Hamilton 2001: 13f). Az empirikus kutatás során kialakult a sztereotípiák szó első fogalma, melyet „olyan tulajdonságok összességeként [definiáltak], amelyeket a vizsgált csoport tagjai [az adott embercsoporttal kapcsolatosan] nagy általánosságban elfogadtak“ (Hamilton 2001: 14). Hunyadi meglátása alapján ez a fajta leírás az előítélet fogalmához közelít (Hunyadi 1996: 2).

Hamilton (2001: 14f) rávilágít, hogy ezen első, e témában végzett kutatások ugyan feleletet adtak arra, hogy milyen sztereotípiák léteznek egyes csoportokkal szemben, a „miért” és a „hogyan” kérdéseket viszont nem tudták megválaszolni.

II. korszak

Hamilton összegzése alapján a sztereotípiakutatás második korszakában, az 1970-es évek második felében már maga a sztereotipizálás folyamatának és annak funkcióinak vizsgálata állt a kutatások középpontjában, mely a szociálpszichológiában bekövetkezett szemléletmódváltások, újfajta megközelítések (pl. szociális kogníció) is indukáltak. Fontos megállapítás volt többek között, hogy a felmerült sztereotípiákat nem csoport, hanem egyéni szinten is vizsgálták, azaz megállapítást nyert, hogy adott embercsoporttal szemben személyenként eltérő sztereotípiák létezhetnek (Hamilton 2001: 16). További lényeges eredmény volt annak megállapítása Hamilton (uo.) összefoglalása alapján, hogy ezen sztereotíp gondolatok egyfajta „önbeteljesítő prófécia-ként” is működnek, azaz hatással van egyrészt a sztereotíp gondolatokkal bíró egyén cselekedeteire, akár döntéseire (utalva Darley és Gross 1983-as munkásságára), másrészt pedig arra a személyre vagy embercsoportra, aki-ről alkották (utalva Snyder, Take és Berscheid 1977-es, valamint Word, Zanna és Cooper 1974-es kötetére). A sztereotípiák okaihoz egyrészt „hatékony adaptációs mechanizmus” iránti igényt, másrészt pedig Tajfel és Turner szociális identitáselméletét sorolják (Hamilton 2001: 17): Az első ok tehát az egyén/csoport érdeke, hogy rendszerezni tudja egyfajta séma alapján a világból érkező óriási mennyiségű ingertömeget, a másik pedig, hogy képes legyen önmagát elhelyezni az általa észlelt környezetben.

III. korszak

Hamilton ezt a korszakot a „sztereotípiakutatás táguló horizontja”-ként említi, amely szakaszban már nem csak maga a létező sztereotípiák áll az érdeklődés középpontjában, hanem azok a folyamatok, ahogyan egy sztereotíp tartalom létrejön, fennmarad és igazolást talál (Hamilton 2001: 19).

Fontos irány annak a folyamatnak a vizsgálata is – mellyel maga Hamilton is foglalkozik – az entitativitás (Campbell 1958-as fogalma) mechanizmusa, amikor – bizonyos kritériumok teljesülése esetén – több embert csoportként észlelünk (uo.). E korszak nagy kérdése egyrészt, hogy melyek is ezek a kritériumok, és hogyan működnek, melyekkel embereket csoportba tartozóként érzékelünk, másrészt pedig, hogy miért születnek egyes csoportokról nagyobb mértékben sztereotípiák, míg más csoportokról kevésbé vagy alig (Hamilton 2001: 20).

Sztereotípiákról született főbb megállapítások

A sztereotípiák vizsgálata során a kutatók igyekeztek megfigyelni a sztereotípiák létrejöttének okát, működési elvét és fennmaradásukat. Katz és Braly (2001: 23) újraközölt cikke idézi Katz és Allport megállapítását, mely szerint: „A faji és nemzeti csoportok iránti attitűdök jórészt a fajok neve iránti attitűdök. Ezek a mi kulturális sémánk sztereotípiái, és nem az elutasított csoport tagjainak lényegi tulajdonságai miatt érzett ellenségességen alapulnak.” Szintén Katz és Braly figyelte meg elsőik között a jelenséget, hogy az adott személy által vallott sztereotípiák eltérést mutatnak a különböző „szociális selfek” mentén: így a magánemberként alkotott képek eltérhetnek a nyilvánosan képviseltéktől (vö. Katz & Braly 2001: 23). A személyes tapasztalatok szerzését illetően azonban nincs konszenzus: nem minden esetben történik változás a sztereotípiáinkban, ha alkalom adódik az adott csoport személyes megismerésére: „A sztereotípiával ellentétes esetek figyelmen kívül hagyása miatt az adott etnikummal való találkozásai során az egyének egyre inkább meggyőződnek arról, hogy annak tagjai pontosak olyanok, mint amilyenek mindig is gondolták őket.” (Katz & Braly 2001: 30)

Ahhoz, a csoportok közötti előítélet mértéke csökkenjen, Pettigrew (2001: 257) tanulmánya alapján négy feltételnek teljesülnie kell: ezek esetében fontos a csoportok azonos státusza, a közös célok megléte, a versenyhelyzet-mentes környezet és a tekintélyszemélyek jóváhagyása a kapcsolatba lépést illetően.

Donald T. Campbell (2001:39) a más csoportok észlelésének folyamatát és a róluk alkotott csoportsztereotípiákat vizsgálta. Allporttal egyetértésben megállapította, hogy „a sztereotípiák egyszerre tükrözik a leírt csoport jellemvonásait és projektív módon annak a csoportnak a jellemzőit, ami megalkotja vagy hordozza e sztereotípiákat. Szintén kimondta, hogy „minél nagyobbak a csoportok közötti különbségek valamely adott szokás, külső, fizikai tulajdonságok vagy az anyagai javak tekintetében, annál valószínűbb, hogy ez a jellegzetesség meg fog jelenni az egyik csoportnak a másiról alkotott sztereotip elképzelésében” (uo.).

A sztereotípiák Váriné Szilágyi Ibolya (2001: 460) tanulmánya alapján „mindenütt jelen vannak, megfigyelhetők az egyéni és csoportos létben és szinten, a gondolkodásban, kommunikációban, személyközi és csoportközi relációkban és cselekvésekben egyaránt.” Megfogalmazása alapján a sztereotípiák egyfajta „mentális ’gyorsírásokként’ működnek, megtakarítják számunkra azt a fáradtságot és időt, amelyet minden egyes személy megismerésébe és megértésébe kellene fektetnünk ahhoz, hogy jobban értsük őket” (Váriné Szilágyi 2001: 462). A sztereotípiák formálásában nevelésnek szán

nagy szerepet, hogy az „növelje az önállóan és kognitíve differenciáltabban gondolkodó emberek tudását és arányát“ (Váriné Szilágyi 2001: 460).

A kutatás célja és kutatási kérdései

A kutatás célja annak feltárása, hogy milyen, más országokhoz és kulturális csoportokhoz kapcsolódó sztereotíp képek jelennek meg középiskolai tanulók és egyetemi hallgatók gondolkodásában, továbbá annak bemutatása, hogyan használhatók fel kortárs német nyelvű gyermek- és ifjúsági irodalmi szövegek e képek tudatosítására és árnyalására az idegen nyelvi órán. A vizsgálat pedagógiai célja egy olyan, tanórai keretek között alkalmazható feladat-csomag kidolgozása volt, amely az országismereti és kultúratörténeti tartalmakat az interkulturális reflexióval és az idegen nyelvi készségfejlesztéssel kapcsolja össze.

A kutatás az alábbi kérdésekre kereste a választ:

1. Milyen sztereotíp nemzet- és kultúraképek jelennek meg a vizsgált középiskolai tanulók és egyetemi hallgatók szabad asszociációiban?
2. Milyen különbségek és hasonlóságok figyelhetők meg a két oktatási csoport kultúrához, külföldhöz és idegen emberekhez való viszonyában?
3. Hogyan építhetők be Julia Rabinowich Dazwischen: Ich és Susan Kreller Elektrische Fische című regényeinek részletei az irányított olvasás folyamatába a sztereotíp képek tudatosítása és árnyalása érdekében?
4. Milyen didaktikai lehetőségeket kínálnak az olvasás előtti, az olvasás közbeni és az olvasást követő feladatok az interkulturális kompetencia fejlesztésére?

A kutatás kiinduló feltevése szerint a több nézőpontot megjelenítő irodalmi szövegek irányított feldolgozása alkalmas lehet a leegyszerűsítő kategorizálások felismerésére, a más kulturális háttérrel rendelkező szereplők helyzetének összetettebb értelmezésére, valamint az empatikus perspektíaváltás támogatására. A jelen vizsgálat ezt a feltevést elsősorban didaktikai lehetőségként tárgyalja; a tartós attitűdváltozás igazolásához elő- és utómérésen alapuló további vizsgálat szükséges.

A kutatás módszertana

A kutatás feltáró jellegű, nem reprezentatív vizsgálat volt, amely kvantitatív leíró elemeket és a szabad szöveges válaszok kvalitatív, tematikus csoportosítását kapcsolta össze. Az adatfelvétel 2021 februárjáig zajlott. A vizsgálati mintát 33 fő alkotta: 14 középiskolai tanuló és 19 felsőfokú tanulmányokat

flytató hallgató. A résztvevők 17 és 48 év közöttiek voltak; átlagéletkoruk 22,79 év volt. A középiskolai csoport átlagéletkora 17,14 év, az egyetemi csoporté 26,95 év volt. A nemek megoszlása a nők irányába tolódott: a válaszadók megközelítőleg háromnegyede nő volt. A minta kis elemszáma és összetétele miatt az eredmények nem általánosíthatók a teljes középiskolai vagy egyetemista populációra; a vizsgálat célja tendenciák feltárása és a tananyagfejlesztés megalapozása volt.

Az adatgyűjtés anonim kérdőívvel történt. A kérdőív háttérváltozóként az életkorra, a nemre, valamint a korábbi és a jelenlegi lakóhely típusára kérdezett rá. A további zárt és nyitott kérdések a résztvevők szabadidős érdeklődését, külföldi tapasztalatait, más országok és kultúrák iránti nyitottságát, idegen emberekhez fűződő viszonyát, kultúrafogalmát, továbbá egyes nemzeti és kulturális csoportokhoz kapcsolódó szabad asszociációit vizsgálták. A kérdőív két rövid szereplőleírást is tartalmazott Julia Rabinowich *Dazwischen*: Ich, illetve Susan Kreller *Elektrische Fische* című regénye alapján. Ezeknél a válaszadók a történetek és a szereplők várható helyzetére vonatkozó elképzeléseiket fogalmazhatták meg.

A zárt kérdések eredményeinek feldolgozása leíró statisztikai módszerekkel, elsősorban gyakoriságok, arányok és átlagértékek megadásával történt. A szabad szöveges válaszokat visszatérő jelentéstartalmak alapján tematikus kategóriákba rendeztem, majd megvizsgáltam a leggyakrabban előforduló asszociációkat. A nemzetképekre vonatkozó válaszokat Katz és Braly klasszikus vizsgálatának eredményeivel tájékozódó jelleggel vetettem össze. A két mérés eltérő időbeli, kulturális és módszertani környezete, valamint különböző mintanagysága miatt az összevetés nem tekinthető közvetlen statisztikai összehasonlításnak.

A kutatás második, fejlesztő szakaszában a kérdőíves eredmények és a két regényben megjelenő interkulturális konfliktusok alapján irányított olvasásra épülő feladatcsomag készült. A feladatok három egymásra épülő szakaszt alkotnak: az előzetes ismereteket és asszociációkat mozgósító olvasás előtti feladatokat, a regényrészletek értelmezését segítő olvasás közbeni feladatokat, valamint a perspektívaváltást és a személyes reflexiót ösztönző továbbvezető feladatokat. A feladatcsomag elsősorban B2 nyelvi szinten alkalmazható, irányított részletfeldolgozással azonban B1 szinten is adaptálható.

A vizsgálat értelmezésekor figyelembe kell venni a kis és nem reprezentatív mintát, a két oktatási csoport eltérő életkori összetételét, valamint azt, hogy a kérdőív önbevalláson alapul. További korlát, hogy a jelen adatfelvétel nem tartalmazott a tanórai feldolgozást követő utómérést, ezért a feladatok

sztereotípiákat módosító hatásáról nem vonható le oksági következtetés. Az eredmények a kiinduló attitűdök feltérképezését és a kidolgozott didaktikai koncepció megalapozását szolgálják.

A sztereotíp képek felmérése

2021 februárjára sikerült felmérnem a kutatás során vizsgált középiskolai és egyetemi csoportokat. A kérdőívet 33 fő töltötte ki. A kérdőív kitöltése anonim volt, a válaszadóknak életkorukat, nemüket, valamint korábbi, illetve jelenlegi lakóhely típusaikat kellett megadniuk. A további kérdések személyes érdeklődési körre, külföld és más kultúrák, embercsoportok iránti nyitottságra, róluk kialakított véleményekre vonatkoznak. Előrevetítve a kutatás későbbi szakaszát, a kutatásban feldolgozandó két gyermek- és ifjúsági irodalmi mű alaptörténetéről is leírhatták elképzeléseiket.

A kitöltők életkora 17 és 48 év között változott, a kitöltők átlagéletkora 22,79 év volt. (A középiskolások esetében ez 17,14 év; az egyetemisták esetében 26,95 év.) A nemek aránya a csoportok sajátosságából adódóan a nők felé tolódott, a kitöltők kb. $\frac{3}{4}$ -e nő.

A lakóhelyek típusánál megállapítható volt, hogy a tanulmányokban való előrehaladás során egyre nagyobb szerepet kapnak a 20.000 lakos feletti nagyvárosok, megyeszékhelyek, valamint a főváros, és szerepük növekedésével egyenes arányosan csökken a kisvárosokat és falvakat választók száma – ez megegyezik a gyakorlatban is tapasztalható tendenciával. Előrevetíthető tehát, hogy ebben a folyamatban egyre többféle mikro- és makrokulturális háttérrel rendelkező emberrel kerülnek kapcsolatba. Fontos szerepet kap tehát a kulturális diverzitásra való érzékenyítés, a különféle nézőpontok megismerése, tudatosítása, valamint az interkulturális kompetenciák kiépítése, fejlesztése, a kutatás tehát aktualitással bír és fontos szerepet játszik.

A kérdőívet kitöltők választ adtak arra a szabadidős tevékenységekre irányuló kérdésre is. A prekoncepciómmal ellentétben a kitöltők csaknem fele adta meg az olvasást, mint szabadidős tevékenységet, ebből 1 válaszadó külön kiemelte, hogy regényt olvas. A film, illetve sorozatok nézését 7 válaszadó írta. A zenehallgatást 2 személy jelölte. Ezek alapján megállapítható, hogy a csoport több, mint fele nyitott valamely médiafelületre, mely a kutatás folyamatait jelentősen megkönnyíti.

A kérdőív következő szakaszában megvizsgáltam a fókuszcsoportok külfölddel, más kultúrákkal kialakult kapcsolatait. A válaszadó 33 fő közül 32-en jártak már külföldön, többségük (23 fő) legfeljebb 1 illetve 2 hetes időtartamra, 4 fő 1 hónapot, 4 fő pedig több, mint egy évet töltött külföldön. 2

fő kivételével mindenki európai országot jelölt: 1 fő jelölte az Amerikai Egyesült Államokat, valamint a Dél-Afrikai Köztársaságot, 1 fő pedig Tunéziát.

Országokat tekintve elmondható, hogy a kérdőívet kitöltők nagy része (30 fő) érdeklődik más országok életéről, szívesen informálódik. A legtöbbet megjelölt téma azonban a természeti katasztrófák, illetve a politikai információk. Szintén népszerűen a szórakoztató rendezvényekről szóló tudósítások. Az információk közt a kulturális események, illetve az országokat érintő háborús konfliktusok alul maradnak.

A kitöltő számára idegen emberek iránti érdeklődés szintén hasonló képet mutat, azonban érdekes a nyelv szerepe – ha nem is jelentős mértékben –, de megfigyelhető a preferencia a magyarul beszélő idegen emberekkel szemben.

A külfölddel kapcsolatos családi/baráti kapcsolatok esetében pedig elmondható, hogy a kitöltők több, mint 2/3 részének van külföldön élő, vagy külföldi családtagja illetve barátja. A velük való kapcsolattartás intenzitása eltérő: A legtöbben egy hónapon belül legalább egyszer kommunikálnak egymással.

A kérdőív közvetlen rákérdez a kultúrával kapcsolatos fogalomtársításokra is. Arra a kérdésre, hogy mit jelent a kultúra, a kitöltők többsége adekvát választ adott. Az egyértelműen megállapítható, hogy a felsőfokú (bölcseztudományok területén) tanulmányt végzettek sokkal pontosabb, társadalmi szemszögből megvilágított, sokrétűbb kultúrafogalommal rendelkeznek. Ezáltal jól látszódik az is, hogy a középiskolai oktatásban helye van a kultúra oktatásának, a róla való tanulásnak.

A más nemzetek szokásaira való nyitottság (pl. más nemzetek konyháját illetően) sem beszélhetünk egyöntetű válaszról: 27-en igennel, 6-an nemmel feleltek arra a kérdésre, hogy szívesen fogyaszt-e más nemzeti ételeket, italokat.

A kérdőív következő szakaszában kíváncsi voltam, hogy Daniel Katz és Kenneth Braly kutatása óta változtak-e az uralkodó kép(zet)ek, így rákérdeztem a sztereotípiák fogalmára és néhány népcsoportokhoz kapcsolódó társításokra. Az eredeti kutatással ellentétben én nem adtam meg előzetesen választható tulajdonságokat, szabad asszociációkat vártam. A sztereotípiák fogalmát illetően elmondható, hogy a fókuszcsoportok tagjai tisztában vannak a szó jelentésével és magával a sztereotípiák jelenségével is. Érdekesként megemlítendő, több esetben is visszaköszöntek azok a jelzők, vagy azok szinonimái, amiket Katz és Braly 1930-as évekbeli kutatásában az adott népcsoportokhoz társítottak az akkori hallgatók. Az alábbi táblázat a két mérés esetében nem szigorúan vett szembeállítást szolgál, mindössze felvillantani szándékozik a fókuszcsoport fejében lévő és a Katz és Braly által felmért sztereotíp képek között összecsengést és esetleges különbségeket.

CSOPORT	Katz és Braly kutatásában előforduló leggyakoribb jelzők (100 diákot tekintve) (amennyiben vizsgált)	Leggyakoribb szabad asszociációk a fókuszcsoporthoz (33 fő)
NÉMETEK	tudományosan gondolkodó (78%) szorgalmas (65%) egykedvű (44%) intelligens (32%) módszeres (31%) szélsőségesen nacionalista (24%) haladó (16%) hatékony (16%) kedélyes (15%)	precíz (8 fő) pontos (7 fő) sörkedvelők (7 fő) merev, rideg, távolságtartó, zárkózott (6 fő) dolgos, törekvő (4 fő) nyitottan gondolkodó, elfogadó, haladó szellemű (4 fő) gazdaságilag, tudományosan fejlett (4 fő) kedves, vendégszerető (3 fő) rendszeres (2 fő) intelligens, okos (2 fő) kevés humor (1 fő)
ÍR	harcias (45%) hirtelen természetű (39%) szellemes (38%) becsületes (32%) nagyon vallásos (29%) szorgalmas (21%) szélsőségesen nacionalista (21%) babonás (18%) veszekedős (14%) fantáziadús (13%) agresszív (13%) makacs (13%)	kedvelik az alkoholt (8 fő) hagyományörző (6 fő) jelképek: négylevelű lóhere, zöld szín, Szent Patrik, koboldok (4 fő) vörös hajúak (3 fő) kedvesek, közvetlenek (3 fő) jó humorúak (1 fő) vallásosság (1 fő)
JAPÁN	intelligens (47,9%) szorgalmas (45,7%) haladó (25,5%) agyafűrt (23,4%) alattomos (21,3%) csendes (20,2%) utánozó (18,1%) éber (17%) nyájas (17%) ápoló (17%) áruló (13,8%) agresszív (13,8%)	jellegetes rajzfilm: anime (7 fő) tanult, okos (6 fő) jellegetes ételeket fogyasztanak (pl sushi) (6 fő) jellegetes szemforma (4 fő) munkájukban energikusak, alázatosak, szorgalmasak (3 fő) modern, fejlett (2 fő) higgadt, fegyelmezett (2 fő) hagyománytisztelő (2 fő) precíz (2 fő)

ARAB	-	vallásosok, iszlám vallás (11 fő) hagyománytisztelő (3 fő) többnejűség (2 fő) gazdagság (2 fő) terrorizmus (2 fő) nincs nemek közötti egyenlőség (2 fő) csador viselése (2 fő) rejtélyes (2 fő)

1. Táblázat: Katz és Braly által közreadott táblázat alapján szerkesztve

Sztereotip képek lebontása irányított olvasás segítségével
Julya Rabinowich Dazwischen: Ich és Susan Kreller Elektrische Fische c.
regénye példáján

A kutatás szempontjából nagyon fontosak voltak a kérdőívet kitöltők elképzelései a kutatás során feldolgozandó két történetről, melyből az egyik Julya Rabinowich Dazwischen: Ich című regénye, mely egy 2016-os megjelenésű naplóregény. A regényhez kapcsolódott az alábbi kérdés:

Mi a véleményed az alábbi szereplőről? Miről szólhat a története: „Madina, egy tizenötéves lány egy háború sújtotta, feltehetőleg arab terület-ről érkezik Németországba a családjával.“

Az érkezett válaszok között a leggyakrabban előforduló kifejezések a „menekül“, „nehézségek“, „félelem, rémület“, „egyedüllét“, „kirekesztett“, „áldozat“. Több esetben megfogalmazódott a vele szembeni sajnálat érzése és az előtte álló akadályok (pl. kiközösítés, segítségre szorulás) predesztinálása.

Susan Kreller Elektrische Fische című regényéhez kapcsolódóan az alábbi kérdéssel találkoztak a kérdőívet kitöltők:

Mi a véleményed az alábbi szereplőről? Miről szólhat a története: "Emma, egy tizenkétéves lány szülei válása miatt édesanyjával és testvéreivel Írországból Németországba költözik."

Az érkezett válaszokban leggyakrabban megfogalmazott kifejezésekben, habár megjelenik bennük a nehézségek érzékelése („áldozat“, „nehézségek“, „előítéletes fogadtatás“) de jóval több helyen fordulnak elő olyan megfogalmazások, mint „új élet“, „új barátok“, „teljesen hétköznapi, hogy a szülei elváltak“.

A két regény feldolgozása irányított olvasás módszerével a nyelvi órákon

A fent ismertetett sztereotípiákkal való foglalkozáshoz fontos, hogy a tanulók megismerkedjenek más nézőpontokkal is, illetve – ha csak olvasás szintjén is – de találkozzanak azokkal a kihívásokkal, amelyekkel a mai globalizáló világban bárki szembesülhet. A bennük így kialakuló kép talán hozzájárul az sztereotíp képek árnyalásához, akár lebontásához.

A regényeket illetően szókinsileg B2 nyelvi szinttől válnak könnyen, dinamikusn olvashatóvá, azonban irányított olvasás segítségével, részletek kiemelésével akár B1 szinttől is tartalmas foglalkozás válik lehetővé.

A feladatok felépítésüket tekintve három csoportba sorolhatóak: olvasás előtti, témaelőkészítése rész; szorosan a regény(ek)hez kapcsolódó feladatok; és a téma továbbgondolását, elmélyítését célzó feladatok:

EINLEITUNG

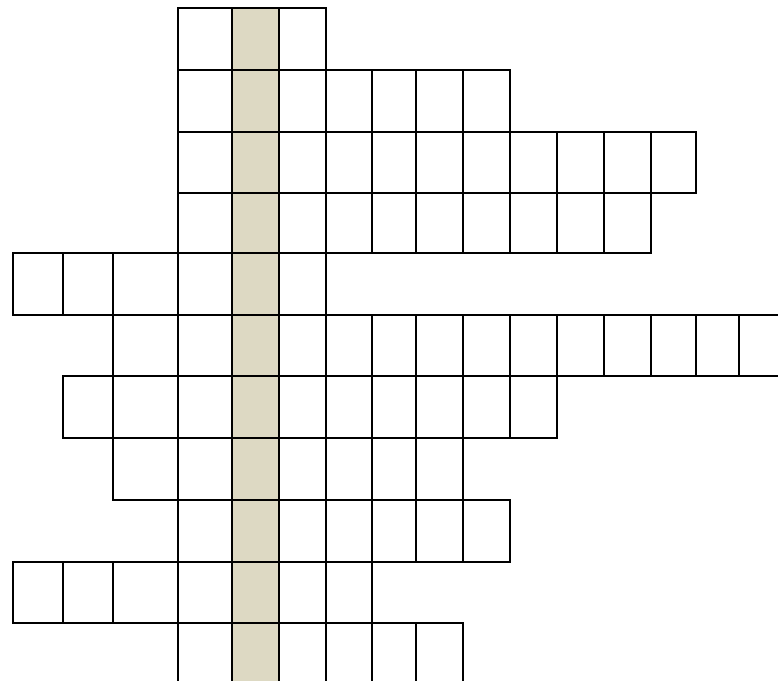
- 1a. **Bilde Paare. Schreibt über euren Partner ein paar Bemerkungen, dann besprecht diese zu zweit. Was denkt darüber dein Partner/ deine Partnerin? Sind sie richtig?**
- 1b. **Dein Freund reist nächste Woche ins Ausland. Er kennt dort niemand. Was sollte er machen? Was sollte er in seinen Koffer packen? Gib ihm Ratschläge.**
2. **Wie wichtig sind die folgenden Sachen, wenn man ins Ausland fährt? Markiere. Kannst du die Tabelle noch ergänzen?**

	gar nicht wichtig	nicht so wichtig	wichtig	sehr wichtig	ist das Wichtigste!
dort ein wahrer Freund zu haben					
die Sprache zu sprechen					
ein eigenes Haus zu haben					
ein Smartphone zu haben					
ein eigenes Auto zu haben					
mit einer Reisegruppe zu fahren					

mit einem Reiseleiter / mit einer Reiseleiterin zu fahren					
mit der Familie zu reisen					
solche Kleidungen haben, wie die Einwohner dort					
jemanden zu kennen eine Bekannte / einen Bekannten zu haben					
die Mentalität / die Kultur zu kennen					

3a. Welches Land fällt dir ein, wenn du die folgenden Assoziationen liest? Schreib ins Rätsel.

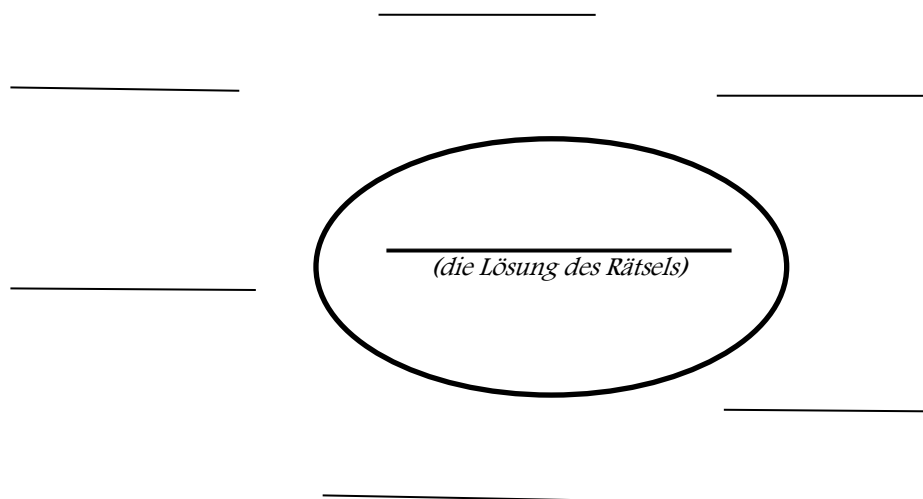
1. Die Menschen essen Fast Food, sind extrovertiert, viele haben Übergewicht, fast jeder hat eine Waffe.
2. Ciao Bella! Die Menschen sind hier sehr emotional, sie gestikulieren viel mit den Händen, essen Pizza und Pasta.
3. die Menschen hier sind pünktlich, zuverlässig, sie trinken viel Bier und essen Wurst
4. Mode und Parfüms... und Schnecken???
5. Armut, Chaos, Bollywood, Yoga... und Kühe?
6. Eine Tasse Tee in der Hand... die Männer tragen Röcke....
7. Kängurus, surfen, tödliche Tiere, Wüste...
8. Pyramiden, Wüste, Kamele...
9. Flamenco, Fußball, Stierkampf, Gitarre spielen
10. Schokolade und Banken. Aber sprechen sie eigentlich wirklich Deutsch?
11. Die Menschen hier essen Gulasch, sie sind ein bisschen pessimistisch, aber die Puszta ist so schön.

3b. In der Tabelle findest du Ländernamen. Was fällt dir ein, wenn du diese Namen hörst? Schreib einige Assoziationen!

	1.	U	S	A													
	2.	I	T	A	L	I	E	N									
	3.	D	E	U	T	S	C	H	L	A	N	D					
	4.	F	R	A	N	K	R	E	I	C	H						
5.		I	N	D	I	E	N										
	6.	G	R	O	B	B	R	I	T	A	N	N	I	E	N		
	7.	A	U	S	T	R	A	L	I	E	N						
	8.	Ä	G	Y	P	T	E	N									
	9.	S	P	A	N	I	E	N									
10.		S	C	H	W	E	I	Z									
	11.	U	N	G	A	R	N										

- Werkstatt, 21 (2026)*

5. Oft ist der Begriff „Kultur“ zu hören. Was alles gehört zum Begriff „Kultur“?
 Kreuze an!

☐ Literatur	☐ Traditionen	☐ Feste und Feiertage
☐ Musik	☐ Essgewohnheiten	☐ Trachten
☐ Sprache	☐ Religion	☐ Bräuche und Sitten
☐ Kunstwerke	☐ Recht	☐ Landwirtschaft

6. Suche in einem einsprachigen Wörterbuch nach den folgenden Ausdrücken.
 Finde zu jedem Ausdruck eine passende Erklärung!

ASSIMILATION
 EMANZIPATION
 ENKULTURATION
 AKKULTURATION
 FLÜCHTLINGE
 ASYL

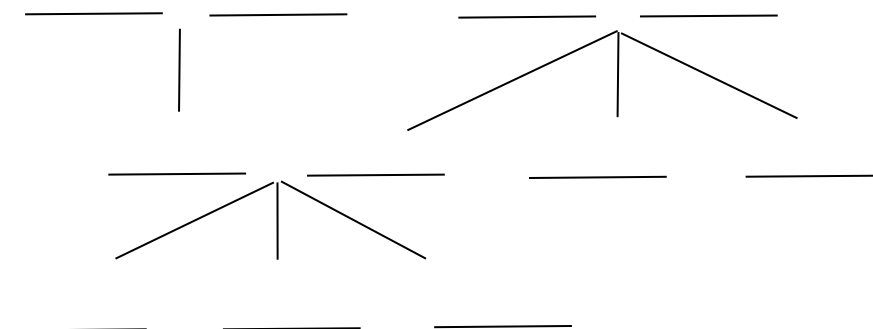
AUFGABEN ZU DEN ROMANEN

- 1.) Du hast in den Romanen zwei Mädchen kennengelernt: Madina und Emma. Wer sind sie? Woher kommen sie? Mach für sie einen Familienstammbaum!

a.

b.

- 2.) Ein gemeinsamer Punkt im Roman ist Deutschland. Welche Deutschlandbilder findest du im Roman „Elektrische Fische“ und welche im Roman „Dazwischen: Ich“? Mach ein Wortbild mit den wichtigsten Merkmalen von Emmas und Madinas Deutschland.

Julya Rabinowisch – Dazwischen: Ich

Quelle:

<https://d-maps.com/m/europa/germany/Allemagne/Allemagne42s.gif> (20.05.2021)

Susan Kreller – Elektrische Fische

Quelle:

<https://d-maps.com/m/europa/germany/Allemagne/Allemagne42s.gif> (20.05.2021)

- 3.) Ein weiterer gemeinsamer Punkt in den Romanen sind die Freunde. Wie heißen die Freunde der Mädchen? Findest du sie gute Freunde? Warum? Warum ist es wichtig, einen guten Freund zu finden? Wie ist ein guter Freund / eine gute Freundin nach deiner Meinung?

- 4.) „Wie heißt deine Mutter“? Welche Mutterbilder finden wir in den Romanen? Sammle Eigenschaften!

die Mutter von...	Madina	Laura	Emma	Levin
Eigenschaften:				

- 5.) Familienbilder /Großelternbilder. Wie sind die Beziehungen der beiden Mädchen zu ihren Familien bzw. Großeltern?
- 6.) Frauenbilder. Wähle eine Frau aus den Romanen aus. Wie ist sie? Welche Eigenschaften hat sie? Wie löst sie ihre Probleme?
- 7.) Das Wort „dazwischen“ kommt in den Romanen mehrmals vor. Was symbolisiert dieses Wort? Wozwischen oder zwischen wem sind die zwei Mädchen?

8.) Herzlich willkommen. Beide Mädchen sind in Deutschland angekommen, aber nicht genauso. Wie ist das Ankommen in den Romanen geschildert?

„Am Anfang – also ganz am Anfang, in den ersten Tagen nach unserer Ankunft – sind wir eingesperrt gewesen. So richtig eingesperrt. [...] Als wären wir Verbrecher, die man schon überführt hat. Sie [die Beamten in Uniformen] sahen aus, wie Soldaten. Sie wirkten fast wie die zu Hause. Sie herrschten uns an, und keiner verstand ein Wort. Die Räume waren überfüllt. [...] Irgendwann kam ein Übersetzer. Hat abfällig, so angeekelt, geschaut. Diesen Blick habe ich später noch oft bemerkt. [...] Sie haben uns Brötchen in den Raum hineingeworfen, nicht verteilt, sondern richtig hineingeworfen, als wären wir im Zoo, aber auf der falschen Seite.“ (Rabinowich 2017: 19)

„Es war noch dunkel, als wir uns auf den Weg gemacht haben, den Tag konnte man nur vom Flughafen und vom Flugzeug aus sehen. Jetzt ist es Abend und schon wieder dunkel, ich finde nichts Helles hier, nur den Mond und das Scheinwerferlicht. Wir sind erst seit drei Stunden in Deutschland, meine Mutter, meine Geschwister, ich, und schon jetzt ist alles falsch, die Landschaft und die fremden Häuser, der Januar und der stinkende Kokosduftbaum vorn am Spiegel und am meisten die Straßenseite, auf der wir fahren. Alle paar Meilen bin ich kurz davor, dem deutschen Großvater >>Keep left!<< zuzurufen, bis mir gerade noch rechtzeitig einfällt, dass ich nicht zu Hause bin, und dann halte ich lieber den Mund. Wir fahren weiter an >>Da vorn beginnt Velgow!<< vorbei und an Masten mit tief hängenden Stromleitungen und an einem gelben Schild mit schwarzer Schrift, wir fahren der Dunkelheit hinein. Doch obwohl es hier so finster ist, habe ich nicht das Gefühl, als könnte in dieser Gegend etwas Schlimmes geschehen, harmlos sieht sie aus, kein bisschen lebensgefährlich. Ich kann noch nicht wissen, wie falsch ich damit liege.“ (Kreller 2019: 7f)

9.) Lies die folgenden Zitate aus den Büchern. Warum und wie kann man sich irgendwo fremd fühlen?

(1) „Unsere fremden Häute verraten uns. Manchmal würde ich sie uns gerne abziehen. Wie unsere ganze Vorgeschichte. Manchmal wünsche ich mir, ich wäre hier geboren und würde nichts anderes kennen, als Laura und Sabine und die Lehrerin. Und auch Lauras Bruder. So viel kennen, wie sie kennen. Oder so wenig.“ (Rabinowich 2017: 76)

(2) „Jahrelang habe ich nicht daran gedacht und mich erst wieder daran erinnert, als ich hier im Englischunterricht einen Abschnitt aus *The Call of the Wild* vorlesen sollte und immer mehr Leute gelacht haben, bis meine Lehrerin eingeschritten ist und gesagt hat, dass man in Irland eben anders Englisch spricht, dunkler und mit einigen seltsamen Wörtern und ohne ein richtiges *th* und ohne den Mund richtig aufzumachen, und dass die Schüler bitte akzeptieren, aber um Himmels willen nicht nachmachen sollen.“ (Kreller 2019: 82f)

10.) Die folgenden Zitate stammen auch aus den Romanen. Wie erscheint die deutsche Sprache in den Romanen? Welche Funktionen hat sie?

„[...] Weil ich die Sprache endlich beherrsche. Wer dann nämlich schweigt, hat schon verloren. So schnell geht das.“ (Rabinowich 2017: 7)

„Die englische Sprache bin ich. Deutsch spreche ich nur“ (Kreller 2019: 17)

WEITERFÜHRENDE AUFGABEN

- 1.) Dein Freund hat gerade in Spanien ein neues Leben angefangen. Er fühlt sich noch sehr allein und er kann die spanische Sprache noch nicht so gut sprechen – manchmal erlebt er schwierige Situationen. Einmal war eine Verkäuferin im Laden ein bisschen böse auf ihn, weil er nicht so gut erklären konnte, was er kaufen wollte. Schreibe ihm einen Brief, in dem du auch Ratschläge formulierst.
- 2a.) Du sollst die Geschichten weiterschreiben. Was denkst du? Wie geht Madinas Geschichte weiter? Was wird sie später von Beruf?
- 2b.) Du sollst die Geschichten weiterschreiben. Was denkst du? Wie geht Emmas Geschichte weiter? Wo lebt sie später als Erwachsene?
- 3.) Wähle ein passendes Zitat aus - begründe deine Meinung.

„A“

Quelle:
<https://i.pining.com/originals/9b/a5/f7/9ba5f738def37c0caf83e29cec5807ba.png> (20.05.2021)

„B“

Quelle:
<https://i.pining.com/236x/cd/11/78/cd117881d07b743952c2f5798c772c3e.jpg> (20.05.2021)

„C“

Quelle: <https://images.liebenswert-magazin.de/sprueche-fuer-einen-neuanfang-neu-anfangen,id=ba0c5153,b=liebenswert,w=1100,ca=0.00,0.00,100.00,100.00,rm=sk.jpeg> (20.05.2021)

„D“

Quelle: <https://images.liebenswert-magazin.de/begegne-dem-was-auf-dich-zukommt-nicht-mit-angst-sondern-mit-hoffnung-visual,id=51d6867f,b=liebenswert,w=980,rm=sk.jpeg> (20.05.2021)

Literatur

- Biczó, Gábor (2006): Az élet meséje – megjegyzések a mese mai szerepéhez. In: Debreceni Disputa. 2006/IV/1. 4–8.
- Bognárné Kocsis, Judit (2014): Pedagógiai kutatások módszertana és statisztikai alapjai. Veszprém: Pannon Egyetemi Kiadó.
- Burwitz-Melzer, Eva; O’Sullivan, Emer (Hg.) (2016): Einfachheit in der Kinder- und Jugendliteratur. Ein Gewinn für den Fremdsprachenunterricht. Wien: Praesens. <https://doi.org/10.1515/east-2017-0048>
- Campbell, Donald T. (2001): A sztereotípiák és a csoportkülönbségek észlelése. In: Hunyady, György; Nguyen, Luu L.A.: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 32–51.
- Chiellino, Carmine (Hg.) (2000): Interkulturelle Literatur in Deutschland. Ein Handbuch. Stuttgart: J. B. Metzler. <https://doi.org/10.1007/978-3-476-03749-7>
- Ewers, Hans-Heino (2012): Literatur für Kinder und Jugendliche. Eine Einführung. 2. überarb. u. aktual. Aufl. Paderborn: Wilhelm Fink. <https://doi.org/10.36198/9783838537054>
- Ewers, Hans-Heino/Lehner, Gertrud/O’Sullivan, Emer (Hg.) (1994): Kinderliteratur im interkulturellen Prozess: Studien zur Allgemeinen und Vergleichenden Kinderliteraturwissenschaft. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Fürst, Iris/Helbig, Elke/Schmitt, Vera (2013): Kinder- und Jugendliteratur. Theorie und Praxis. 3. Aufl. Köln: Bildungsverlag EINS.
- Gansel, Carsten/Korte, Hermann (Hg.) (2009): Kinder- und Jugendliteratur und Narratologie (Deutschsprachige Gegenwartsliteratur und Medien). 1. Aufl. Göttingen: V&R unipress.
- Hamilton, David L. (2001): A sztereotípiák megértése: elméletek és problémák történelmi perspektívában. In: Hunyady, György/Nguyen, Luu L. A.: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 13–21.
- Hunyady, György (1996): Sztereotípiák a változó közgondolkodásban. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Hunyady, György; Nguyen, Luu L. A. (2001): Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Janning, Jürgen/Pecher, Claudia/Richter, Karin (2015): Erzählen im Prozess des gesellschaftlichen und medialen Wandels. Märchen, Mythen, klassische und moderne Kinderliteratur und Kindermedien. 1. Aufl. Baltmannsweiler: Schneider.
- Katz, Daniel/Braly, Kenneth (2001): Száz főiskolai hallgató faji sztereotípiái. In: Hunyady, György/Nguyen, Luu L. A.: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 23–31.
- Kontra, József (2011): A pedagógiai kutatások módszertana. Kaposvár: Kaposvári Egyetem.
- Kreller, Susan (2019): Elektrische Fische. Hamburg: Carlsen.

- Kümmerling-Meibauer, Bettina/E. Grimm, Gunter/Bogdal, Klaus-Michael (2012): *Kinder- und Jugendliteratur. Eine Einführung*. Darmstadt: wbv Academic.
- Majoros, Pál (2011): *Tanácsok, tippek, trükkök nem csak szakdolgozat-íróknak, avagy a kutatómódszertan alapjai*. Budapest: Perfekt.
- Ottati, Victor/Lee, Yueh-Ting (2001): Pontosság: a sztereotípiakutatás elhanyagolt oldala. In: Hunyady, György/Nguyan, Luu L.A.: *Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 52–72.
- Pettigrew, Thomas F. (2001): A csoportközi érintkezés generalizált hatásai az előítéletre. In: Hunyady, György/Nguyan, Luu L. A.: *Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 257–281.
- Pöge-Alder, Kathrin (2006): *Märchenforschung. Theorien, Methoden, Interpretationen*. 1. Aufl. Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Rabinowich, Jülya (2017): *Dazwischen: Ich*. München: Carl Hanser.
- Rauch, Marja (2012): *Jugendliteratur der Gegenwart. Grundlagen, Methoden, Unterrichtsvorschläge*. Seelze-Velber: Kallmeyer/Klett.
- Reiser, Philomena (2006): *Interkulturalität in der Kinder- und Jugendliteratur. Möglichkeiten und Grenzen des interkulturellen Dialogs*. Marburg: Tectum.
- Schatz, Tino (2015): *Grimm ganz nah. Sechs Märchen unter der Lupe*. Aachen: Shaker Media.
- Scheriau, Laura (2014): *Kinderliteratur im Deutschunterricht. Spracherwerb durch Märchen*. Hamburg: Diplomica.
- Váriné Szilágyi, Ibolya (2001): A sztereotípiák megújulása: hogyan és miért? In: Hunyady, György/Nguyan, Luu L. A.: *Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 454–467.
- Weinkauff, Gina/Glasenapp, Gabriele v. (2014): *Kinder- und Jugendliteratur*. 2. Aufl. Paderborn: Ferdinand Schöningh.

Quellen zu den Stereotypen im Rätsel

- Donnerer, Corinna (2013): 6 Klischees über unsere Schweizer Nachbarn. Unter: <https://www.travelpins.at/6-klischees-ueber-unsere-schweizer-nachbarn/> (abgerufen am 20.05.2021)
- Klischee. Unter: <https://kulturshaker.de/einstellung/klischee/> (abgerufen am 20.05.2021)
- Länderstereotype. Unter: <https://www.zdf.de/kinder/purplus/vorurteile-bilderserie-laenderstereotype-100.html> (abgerufen am 20.05.2021)
- 12 Stereotypes every Australian hates. Unter: <https://theculturetrip.com/pacific/australia/articles/12-stereotypes-every-australian-hates/> (abgerufen am 20.05.2021)

Was stimmt und was nicht? Klischees und Vorurteile über die USA. Unter:
<https://www.partnership.de/2020/11/01/was-stimmt-und-was-nicht-klischees-und-vorurteile-ueber-die-usa/>
(abgerufen am 20.05.2021)

Quellen zu den Bildern

1. Deutschland Karte. Unter:
<https://d-maps.com/m/europa/germany/Allemagne/Allemagne42s.gif>
(abgerufen am 20.05.2021)
2. Zitat „A“ Unter:
<https://i.pinimg.com/originals/9b/a5/f7/9ba5f738def37c0caf83e29cec5807ba.png> (abgerufen am 20.05.2021)
3. Zitat „B“ Unter:
<https://i.pinimg.com/236x/cd/11/78/cd117881d07b743952c2f5798c772c3e.jpg> (abgerufen am 20.05.2021)
4. Zitat „C“ Unter:
<https://images.liebenswert-magazin.de/sprueche-fuer-einen-neuanfang-neu-anfangen,id=ba0c5153,b=liebenswert,w=1100,ca=0.00,0.00,100.00,100.00,rm=sk.jpeg> (abgerufen am 20.05.2021)
5. Zitat „D“ Unter:
<https://images.liebenswert-magazin.de/begegne-dem-was-auf-dich-zukommt-nicht-mit-angst-sondern-mit-hoffnung-visual,id=51d6867f,b=liebenswert,w=980,rm=sk.jpeg> (abgerufen am 20.05.2021)